

Тодор Балкански

ГУСТАВ ВАЙГАНД КАТО ОНОМАСТ-БЪЛГАРИСТ

Густав Вайганд е немски учен, езиковед-румънист, българист, албанист, чието име трайно присъства сред това на приятелите на българския народ и в историята на българското езикознание (вж. напр. при Хр. Първев, *Свидетели и творци на българското езикознание*. С., 1987, 14).

Густав Вайганд е роден на 1 февруари 1860 г. в Динсбург, в района на Кьолн, Рейнска област. Завършва учителска гимназия в Гийсен, после учителски семинар в Бейнщайн. Учителствува в Дармщадт, Майнц. Продължава през 1884 г. образованието си в Лайпцигския университет, където завършва романска филология. Интересът му е предимно към румъните и куцоволасите на Балканите. Първата му скспедиция в българската езикова територия е през 1887 г. Посещава множество румънски (арумънски) селища в Ю. Македония. Второто му пътешествие е през 1889 – 1900 г. Резултат на тези пътешествия е трудът му *Die aromunen...*, двутомник (1894, 1895), първият с пътеписни бележки, вторият с езиков, ономастичен и етнографски материал. Вторият том моментално се превежда на български език: *Аромъните. Етнографски, филологико-исторически издирвания на тъй наречения народ македоно-румъни или цинцари*, Варна, 1899 г. (превод Ср. Данов). Година преди това се ангажира с изданието *Националните стремления на балканските народи*, София, 1898 г. (брошура с негова публична лекция). През 1907 г. публикува и труда си *Румъни и арумъни в България*, който след година излиза и на немски: *Rumänen und Aromunen in Bulgarien*.

През 1893 г. с помощ от Румънския парламент Г. Вайганд създава румънски семинар към Лайпцигския университет, който започва да издава свой годишник, станал после Годишник на Института за румънски език при университета в Лайпциг. След 29-те тома на Годишника, издадени до 1921 г. историкът на българската ономастична наука може да открие

и труда на самия Густав Вайганд: *Българските собствени имена, техният произход, съкращения и новообразувания (Di bulgarischen Rufnamen, ihre Herkunft, Kürzungen, Neubildungen Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches – Seminar) zu Leipzig, t. XXIX, 1921).*

През 1926 година студията е преведена и отпечатана в отделна книжка: Г. В а й г а н д. *Българските собствени имена. Произход и значение.* София; Ст. П о п в а с и л е в. *Езикови и мемоарни очерци.* С., 1978, 511, съобщава, че приходите от продажбата на тази книжка са предадени в помощ на бежанците от Беломорска Тракия и Егейска Македония.

През 1906 г. с малката помощ от българското Министерство на народното просвещение Густав Вайганд открива към Лайпцигския университет и Институт за български език. Венец на българистичното му дело е *Етнография на Македония*, в която има и съществена езиковедска част (G. Weigand, *Etnographie von Makedonien. Geschichtlich-nationaler, sprachlich-statistischer, Teil I, Leipzig, 1924*). Части от този труд, в който има много ономастична информация, са препечатани в *Етнография на Македония II*, С., 1992, 183–197, и в *Чуждестранни учени за югозападните български говори*, С., 1979, 93–101.

През февруари 1930 г. българският министър на народното просвещение изпраща поздравителна телеграма послучай 70-годишния юбилей на заслужилия българист. В отговора си скромният човек пише следното: “Ако съм услужил на България чрез своята научна дейност, това е постигнато за голяма радост, понеже поставих всички свои усилия в услуга на науката, чиято задача е да се бори за истината и справедливостта. Моята симпатия е на страната на България... Доколкото се простират моите слаби сили, аз няма да престана, додето имам още да живея, да се боря за крайната победа на истината и справедливостта.” (по Ст. П о п в а с и л е в, цит., 513).

Густав Вайганд е от много представяните езиковеди в българския ежедневен и научен печат и особено често по един или друг повод в сп. “Родна реч”, редактирано от Ст. П о п в а с и л е в и Ст. М л а д е н о в. В историята на българската ономастика е представен като антропонимист от Ив. Д у р и д а н о в в *Развой на българската ономастика. Антропонимия.* (O n o m a s t i e a, Krakow, 1956, № 3, 365–379) и от Н. П. К о в а ч е в в *Българска ономастика* (В. Търново, 1982, 149–150), а като етнографонимист и като етнонимист от Radu P o p e s e u, Todor B a l k a n s k i, *Aromânii din Rodopi Bulgarie*, Craiova, 1995.

Густав Вайганд е от първите български етнонимисти. Той е един от европейските учени, които употребяват името *македонци* като етнографоним за три народа: *българи, гърци, румъни (арумъни)* т. е. трябва да

се подчертае, че не се поддава на внушенията от страна на сръбския македонизъм и сърбизъм за съществуването на някакви етнически "македонци славяни" или "южни сърби" във Вардарска Македония. Казано образно етнонимната почтеност на този голям балканист, който създаде и идеята за Балканския езиков съюз, стана причина румънската етнонимна политика да се откаже от огромните му услуги, които той привнесе в румънистиката; Густав Вайганд застана категорично срещу мистификацията за съществуването на прарумънци на север от Дунав в ранното Средновековие.

Нему общата етнонимия дължи създаването на научния термин *арумъни*, който той зае от куцовлашкото *armini* с протеза от *români/romanî* (*румънци/римляни*), което той успореди като термин по форма с *румъни*. Нему се дължи точната научна подялба на *арумъните* като *куцовласи* за пастирите номади и като *цинцари* за оседналите власи, преди всичко търговци, разселени след бягството си от района на Москополе (Албански Епир) през XVIII в. (първите българи наричат *диви*, а вторите *питомни власи*). Той е първият българист-етнонимист, който представи и останалите имена на арумънските етнографски и регионални групи в книгата *Румъните и арумъните в България* (1907). По-особени и по-важни за българската етнонимия са имената: *амунени* – 'куцовласи, които използват наречieto *аму* 'сега', *бди* – на група от *фаршериятите*, с друго име *бдоми* около селата Имер бей и Гога, *бруцовласи* – прозвище на аспропотамските власи, *домени*, прозвище на заалбанските власи, прииждали в нашите земи, по честата употреба на частицата и наречieto *дом* 'не, никак', *къчауни*, другаде *качауни*, *качавуни* – име на епирски куцовласи, *костенчани* – голям род на куцовласите (теноним), *пистики* – група, която приижда от Етолия и Аркания, днес повечето се представят за каракачани и др.

Густав Вайганд е първият румънист, който уточни ойконимията на арумънските селища и биваци в българската езикова територия като: *Пиздйца* над Батак; *Къртали* *ълъ янку* в Семер Алан в Баташката планина; *Крива река*, *Жълти камъни* Ю и И от Батак; *Костандовски колиби* И 4 Костандово, Чепино; *Чадър тепе* 3 Чепино, Баня; *Бъкйца* в Юндола; *Кара Мандра*, пак там; *Сованлу* в *Софан дере*, Бабек; *Беш бунар* в Рила, Дупнишко; *Равна бука*, ЮИ 8 Дупница, *Добрò поле* в Пирин; *Ръсово* Ю 4 Добро поле, *Бачево*, СИ 6 Разлог; *Боджово* С 24 Мелник, *Шатра* до Мелник, *Папàs чайр* с друго име *Олах Кюлбелери* СЗ до Неврокоп и др. Безспорен е приносът на Густав Вайганд в описанието на българската антропонимия, респ. в теорията за нея като ономастична дисциплина, срв. неговото твърдение в *Българските собствени*

имена: “Българският език е извънредно богат и със собствени имена, чието разнообразие на формите е чудесно”. Тук е мястото да се подчертае, че той първи обръща внимание на българските ономи-декомпозици тип *Коста* от *Костадин*, на българските новообразувания тип *Кристиян*, на българския славянски и християнски антропонимен фонд и пр. Като се подчертае, че Н. Геро в създава първия след Братя Милadinovi индекс на български лични имена в своя “Речник на българския език”, Г. Вайганд е първият български лексикограф, създал речник на личните имена: *Българските собствени имена – произход и значение*, С., 1926, Лайпциг, 1921. Само година след него като включват неговия словник светите отци издават “Именник, сиреч списък на имената, които се дават при св. кръщение”, С., 1927. Този лексикографски труд на немския учен е включен като материал във всички следващи големи трудове на българската антропонимия.

Густав Вайганд е име и период в българската ономастика, който трябва да бъде отчитан от всеки неин историк. Този вече български ономаст приключва земния си път на 90-годишна възраст през 1930 г. в Лайпциг.

Густав Вайганд е пионерът на българските антропонимични изследвания (вж. и при Н. Мизов, *Истината и неистината за религията*, С., 1977, 137).